"ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार"

-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर संचलित

विवेकानंद कॉलेज, (अधिकारप्रदत्त स्वायत्त)

समाजशास्त्र विभाग

युनिट टेस्ट प्रश्नपत्रिका

B.A. II (NEP 2020) sem III 28/08/2024

प्रश्न १. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा (गुण १०)

१) ग्रामीण समाजाचा अर्थ आणि वैशिष्ट्ये सविस्तर स्पष्ट करा.

किंवा

२) नागरी समाजाच्या व्याख्या देऊन अर्थ आणि वैशिष्ट्ये सविस्तर स्पष्ट करा.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Empowered Autonomous) ESTD JUNE 1964

Scanned with OKEN Scanner

"ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार"

-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर संचलित

विवेकानंद कॉलेज, (अधिकारप्रदत्त स्वायत्त)

समाजशास्त्र विभाग

दि 28/08/2024

Unit Test Attendance

अ.क्र.	विद्यार्थ्यांचे नाव	सही
१.	श्रुती सचिन कांबळे	SKamble
२.	आरती रामचंद्र चौगले	Chougale
३.	पूजा रामचंद्र चौगले	Pooja
४.	दिपाली कृष्णा खुटाले	Khutale
५.	आकांक्षा संतोष कदम	Kakdam

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR • (Empowered Autonomous) • ESTD JUNE 1964

श्री. एच. व्ही. चामे

HEAD

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR

(EMPOWERED AUTONOMOUS)

Scanned with OKEN Scanner

"ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार"
-शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर संचलित

विवेकानंद कॉलेज, (अधिकारप्रदत्त स्वायत्त)

समाजशास्त्र विभाग

दि. 28/08/2025

Unit Test Result

अ.क्र.	विद्यार्थ्यांचे नाव	गुण
१.	श्रुती सचिन कांबळे	08
२.	आरती रामचंद्र चौगले	08
३.	पूजा रामचंद्र चौगले	07
४.	दिपाली कृष्णा खुटाले	07
५.	आकांक्षा संतोष कदम	09

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR * (Empowered Autonomous) * ESTD JUNE 1964

श्री. एच. व्ही. चामे
HEAD
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY
VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR
(EMPOWERED AUTONOMOUS)

Scanned with OKEN Scanner

।। ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार ।।
- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

42594

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

08/10

Supplimet No. : नाव - आरती रामचंद्र चौगले	Signature of Supervisor
Roll No. : 5032	Subject : समाजशास्त्र - major
Class : BA - SY	Test / Tutorial No. :
	Div. : दि. 28/08/2024

प्र.1 ग्रामीण समाजाचा अर्थ आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

→

भारत हा खेड्याचा देश आहे एकूण लोकसंख्येच्या लोक ग्रामीण भागात राहतात. त्यांचे संपूर्ण जीवन शेतीवर आधारित आहे. भारतामध्ये सहा लाखापेक्षा अधिक खेडी आहेत. गावाला (village) भारतीय संस्कृतीचे भांडण / कठोर समजले जाते मुळाची असणारी वैशिष्ट्ये अद्याप जतन केली जात आहेत.

समाजशास्त्रात असे मानतात की मानवाने आपले भटके व शिकारी जीवन थांबून तो एका ठिकाणी अन्न मिळवण्यासाठी वनस्पतींची काळजी घेऊ लागला व खऱ्या अर्थाने स्थिती आला. तेव्हाच त्यांचे ग्रामीण जीवन अस्तित्वात आली. आणि त्या बरोबर शेती व्यवसाय रुजू लागली. काही कुटुंबानी नदी शेजारी व नैसर्गिक तळ्या सभोवती साध्या पद्धतीची घरे (झोपड्या) बांधल्या की जिथे राहुन ते आपल्या अन्न मिळणाऱ्या वनस्पतींची काळजी घेऊ शकतील व स्थिर असे जीवन जगू गावांच्या खेड्याणी उल्लेख केला जातो. रामायण व महाभारत मध्ये वेगळ्या प्रकारच्या गावाचा उल्लेख केला जातो. तसेच धर्मसुत्र मध्ये गावाचे व्यवस्थापन शासनाने नेमलेल्या अधिकाऱ्यामार्फत कसे केले जाते त्याचा खुलासा केला आहे विष्णुस्मृती मध्ये नमुद केले जाते. त्याचा खुलासा केला जातो. की राजाकडे गावाचे व्य करण्यासाठी अधिकाऱ्यांनी मालकीचे होती ज्यांच्या कडे प्रत्येकी 100 ते 110

Scanned with OKEN Scanner

गावे व्यवस्थापनासाठी ठिलेली होती कौटुबिनल्या मतानुसार गाव अधिकाऱ्यांचे तीन प्रकाराचे स्थर होते पहिला स्थर गाव पातळीवर दुसरा स्थर जिल्हा पातळीवर व तिसरा स्थर हा ग्रामीण भागांच्या प्रमुख असणारा अधिकाऱ्यांचा अशा प्रकारे तीन स्तर केले होते. तसेच जातका च्या कथेमध्ये वेगवेगळ्या गावाच्या खेड्यांच्या व गाव - अधिकाऱ्यांचा उल्लेख केला आहे.

मध्युगीन कालखंडामध्ये भारतीय गावांचे व्यवस्थापन पचांयत व्यवस्थापन पद्धतीवर आधारित होते. न्याय निवडा किंवा गावातील भाउबांनचे मिटवण्यासाठी सल्लागार मंडळ (Conci) एखादया गावातील समाजला आवश्यक असणारी सर्व प्रकारची एकत्र कुटुंबपद्धती, कारगिर, धर्मगुरु सामान्य शेतकरी आणि सावकार यांच्यामार्फत पुरवली जायची.

* ग्रामीण समाजाची वैशिष्ट्ये :-

1) जवळीकतेची सामाजिक संबंध्की (Intimate social Relationship)

गावामध्ये विविध कुटुंबे वसलेली असून त्यांच्यामध्ये चांगल्या प्रकाराची सामाजिक संबंधी असल्याचे दिसून येते. ही नाती प्राथमिक स्वरूपाची असतात. गावातील सर्व लोक एकमेकांना चांगल्या प्रकारे ओळखतात काही वेळेस संपूर्ण गाव एखादया कार्यक्रमाच्या वेळी एकत्र कुटुंब म्हणून कार्य करते. याचे कारण असे की, ग्रामीण समाज हा आकाराने लहान असतो.

2) संयुक्त कुटुंब पद्धतीचे वर्चस्व (Dommination of family)

एकत्र कुटुंब पद्धतीमधील सदस्याचे गावामध्ये वर्चस्व दिसते एकत्र कुटुंब पद्धतीमध्ये कुटुंबातील सर्व सदस्यांना जीवनातील गरजा कुटुंबामार्फत भागविल्या जातात. ग्रामीण लोक असे समजतात की कुटुंब ही एक संस्था आहे. जिच्यामुळे प्रत्येक व्यक्तीला समाजामध्ये एक दर्जा प्राप्त होतो.

Scanned with OKEN Scanner

3) शेतीप्रधान अर्थव्यवस्था (Agricultural Economy)

ग्रामीण भागातील सर्व व्यवस्था व्यवसाय शेतीशी निगडीत असतात. ग्रामीण समाजामध्ये शेती हाच लोकांचा प्रमुख असा व्यवसाय आहे.

4) जाती व्यवस्थेचे वर्चस्व (Dammination of Castesystem)

ग्रामीण भागाची (गावाची) रचना ही प्रमुखाने जातीवर आधारित आहे. जसे ग्रामीण भागातील लोक सनातनी पारंपारिक विचारले असतात. त्यामुळे व्यक्तीच्या जातीनुसार प्रत्येकाचा समाजामध्ये एक दर्जा असतो व त्या दर्जानुसार त्या व्यक्तीचा व्यवसाय ठरविला जातो सामाजिक जात, सबंधावर, जाती, व्यवस्थेचे नियंत्रण असते.

5) परंपराचे नियंत्रण (control tradition)

ग्रामीण समाजातील लोक फार पारंपरिक विचाराचे असतात. चालरिती, परंपरा व व्यवहाराचे वर्चस्व नेहमीच ग्रामीण भागातील लोकावर असते. समाजशास्त्रज्ञांच्या निरीक्षणात असे आढळले की. ग्रामीण समाज हा जून्या चालरित्या व परंपराच्या जतन करत आहे लोकांची मूल्य पद्धती परंपराच्या निकषावर ठरविल्या जाते. परंपरा व चालिरित्यानुसार नैतिकता अतिशय काटेकोरपणे पाहिली जाते. एका अर्थाने परंपरा व चालरिती मुळे एक नियंत्रण राखले जाते.

6) धर्माचे वर्चस्व (Domination of Religion)

ग्रामीण भागातील लोकांमध्ये त्यांच्या सांस्कृतिक व सामाजिक जिवनामध्ये धर्माची भूमिका फारच महत्वाची असते ग्रामीण जिवनावर मंदिराचे वर्चस्व असते कारण विविध प्रकारचे सण मंदिर मध्ये व सभोवताली साजरे केले जातात.

Scanned with OKEN Scanner

7) निसर्ग सानिध्य (closenes of Nutume)·

ग्रामीण लोकांचा प्रमुख व्यवसाय शेती आहे त्यामुळे त्यांचे जीवन निसर्गातील पर्यावरणांशी खूपच जवळचे असते. त्यांचे कारण म्हणजे. शेती हा व्यवसाय प्रामुख्याने हवामानावर आधारित आहे. त्यामुळे पेरणी करणे व तयार पिकांची मळणी करणे हे पुर्णपणे पर्यावरणावर आधारित आहे ते एका अर्थाने निसर्गामध्ये यांच्या मार्फत प्रतिनिधीत्व करतात.

8) विशेषकुरणाचा अभाव (Lock of specializtation)

ग्रामीण जीवनामध्ये शेतीशी निगडीत असणारी विशेष अशी अर्थव्यवस्था नाही. खरे पत्ता ग्रामीण भागातील सर्व व्यवसाय हे शेतीशी निगडीत आहेत. त्यामुळे व्यवसायामध्ये विशेष करण्याची नितांत गरज आहे. शेती व्यवसाय हा पिढ्यात पिढ्यात एका पिढीकुडून हस्तांतर होत असतो.

9) साधेजीवन (simple life)

ग्रामीण भागातील लोकांचे जीवन निसर्गाशी निगडीत असते. जवळचे असते. शेतजामिनीतून त्यांना रोजच्या जीवनात लागणार अन्न त्यांना वनस्पतीपासून थेट मिळते. आणि जिवंत वनस्पतीण्यासाठी यंत्र सामुग्रीचा वापर जवळ-जवळ त्यांच्या मध्ये नसतोच साधे प्रकारचे कपडे लोक परिधान करतात. व्यवसायस मिळेते जुळते कपडे अंगवार असतात. तसाधे जीवन जगतात.